

О. О. Карпова,
м. Одеса, Україна

O. O. Karpova,
Odessa, Ukraine

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

У процесі реформування системи вищої освіти в Україні особлива увага приділяється навчанню іноземним мовам у немовних вищих навчальних закладах. Окрім того, на ринку праці потребують на сьогодні знання щонайменше однієї іноземної мови, а усі програми студентських обмінів неможливі без володіння англійською мовою. Такий стан проблеми вимагає від викладача втілення сучасних методик викладання іноземної мови професійного спрямування.

Метою статті є проаналізувати сучасні підходи до викладання іноземної мови у вищій школі, виділити ті, які найбільше підходять до навчання іноземної мови професійного спрямування.

Проблему навчання іноземної мови професійного спрямування студентів економічних спеціальностей досліджували Ю. Авсюкевич, О. Бігич, Ю.Дегтярьова, Т. Караєва, Т. Корж, З. Корнєва, О. Пенькова, В. Титова та ін. Учені наголошують на важливості впровадження новітніх навчальних технологій у процес навчання іноземних мов. Деякі науковці, вивчаючи цю проблему, використовували навчальні проекти та ігрові форми навчання (Н. Бібік, Д. Бубнова, А. Буніна, О. Леонтєв, В. Мартинюк, І. Осадченко, О. Савченко, С. Трубачева, Дж. Річардз та ін.), вважаючи, що такі засоби навчання іноземної мови дадуть змогу поєднати навчально-пізнавальну діяльність з реальним професійним середовищем.

Використання новітніх мультимедійних технологій у процесі навчання іноземної мови вивчали Я. Булахова, Н. Клевцова, Т. Колесова, А. Лазарева, О. Палій, О. Тарнопольський та ін. Науковці пропонують застосовувати різні підходи до навчання говоріння, читання, аудіювання та письма студентів вищих навчальних закладів.

Утім, незважаючи на розмаїття методичних досліджень, проблема вибору підходів до навчання іноземної мови професійного спрямування залишається актуальною та затребуваною.

Перш за все, зазначимо, що поняття «підхід» визначається у педагогіці як сукупність поглядів та ідей, що реалізуються в теорії і практиці. Окрім того, підхід визначається як сукупність єдиноспрямованих за змістом принципів і методів, які не виходять за його рамки. Тому, підхід визначає всю сукупність змісту, методів, засобів і способів діяльності, що застосовуються у педагогічному процесі.

Щодо викладання іноземної мови, не існує єдиної класифікації підходів до навчання. Так, М. Ляховицький виділив чотири підходи з точки зору психології: *біхевіористський, індуктивно-свідомий, пізнавальний або когнітивний, інтегрований*. Як правило, підхід складається з трьох основних компонентів: основних понять, принципів відбору змісту та засобів організації навчання. З точки зору способів навчання іноземної мови виділяють такі підходи: прямий (інтуїтивний), когнітивний (свідомий) та діяльнісний. На нашу думку, до цієї класифікації можна додати й інші підходи такі як: особистісно-орієнтований, диференційований, індивідуальний, компетентісний, соціокультурний, діалогічний та ін.

Зазначимо, що підхід до навчання іноземної мови є ефективним, якщо: він є простим та зрозумілим як для викладача, так і для студента; рівень та кількість навчального матеріалу постійно збільшуються; постійне повторювання матеріалу є його частиною, так само як і тестування; використовуються сучасні навчальні засоби; підхід є гнучким, що необхідно для того, щоб впоратися з різними умовами навчання.

Основними характеристиками використання традиційних підходів, які сьогодні застосовуються у навчальному процесі багатьох ВНЗ, у тому числі й викладання іноземної мови, є орієнтація на роль викладача, а не студента; чітко регламентовані умови навчання; відсутність колаборативного та групового навчання; акцент на іспити та оцінки, а не на розуміння концептів та мети навчання; невідповідне вирівнювання цілей, методів навчання та оцінювання.

Серед сучасних підходів до навчання іноземної мови, науковці виділяють такі: когнітивний, інформаційний, інноваційний, комунікативний, інтуїтивно-свідомий, «тематичний», прагматичний тощо [1].

Сьогодні існує також багато інших підходів до навчання іноземної мови, які зрушують з місця традиційну систему, та створюють інтерактивне навчальне середовище, і вносять зміни у зміст і форми навчання. Серед них можемо виділити такі: проблемно-орієнтоване навчання (problem-based learning), «перевернутий клас» (flipped classroom), навчання з перервами (Space Learning), колаборативне навчання (collaborative learning), міждисциплінарне навчання (interdisciplinary learning) тощо.

Так, **колаборативне навчання** (з англ. collaborative learning) визначається як спільна організація навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють у малих групах із метою завершення проекту чи вирішення проблеми [5]. На відміну від кооперативного навчання, при якому кожен студент відповідає за власну частину роботи, під час колаборативного навчання всі члени команди співпрацюють разом для вирішення спільної проблеми.

Розрізняючи поняття кооперативного та колаборативного навчання, Дж. Мейерс стверджував, що кооперативне навчання є орієнтованим більше на викладача, який формує групи, організовує позитивну взаємозалежність та навчає студентів кооперативним навичкам. Колаборативне навчання, у свою чергу, дає змогу студентам самостійно формувати групи за інтересами, дружніми стосунками та побажаннями, а для навчання міжособистісних

навичок застосовуються дослідницький та контекстуальний підходи. Вільний діалог між студентами є ключовим у вирішенні поставлених завдань [4].

Посилаючись на вищезазначені дефініції, можемо визначити сутність поняття *колаборативного навчання іноземної мови*, що полягає в *організації процесу навчання в малих групах для вирішення практичних завдань іноземною мовою без координації викладача з метою самоактуалізації особистості*.

Формами і методами колаборативного навчання іноземної мови можуть бути співбесіда, круглий стіл, фокус-список, структуроване вирішення проблеми, анкетування та опитувальники, парне анотування статті, рольова гра, вирішення проблемної ситуації, метод Jigsaw (головоломка) та ін.

Вважаємо за необхідне додати, що у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування можуть застосовуватись такі організаційні форми і методи кооперативного та колаборативного навчання як використання діалогічних ситуацій, рольових та ділових ігор, кейс методу тощо.

Інший підхід до викладання іноземної мови професійного спрямування – **«навчання з перервами»** (з англ. Space Learning) – полягає у тому, що стислий навчальний зміст повторюється тричі, з двома 10-хвилинними перервами, коли студенти виконують, наприклад, фізичні або ігрові вправи. Така методика заснована на механізмі формування довгострокової пам'яті, який досліджував Д. Філдз. Ученим доведено, що постійна стимуляція клітин мозку під час навчання вмикає механізм формування зв'язків (тобто відбувається процес запам'ятовування), але важливо, щоб періоди стимуляції мозкової діяльності замінювалися періодами спокою. Це дає змогу, на думку П. Келлі, автора даного підходу, швидко перейти до іншого виду діяльності, побудувати асоціативні зв'язки та зробити перерву для відпочинку перед тим, як перейти до вивчення іншого розділу або виконання іншого виду завдання [3]. В умовах ВНЗ така методика також може активно використовуватись викладачами у процесі навчання іноземної мови, коли протягом перерви можуть застосовуватись рольові та ділові ігри, перегляд відеоматеріалу, різноманітні ігрові завдання тощо.

Зауважимо, що при такому підході до навчання, об'єм навчального матеріалу, який викладається, значно більший за звичайний об'єм. На початку заняття інформація дається у швидшому темпі і більшій кількості, ніж протягом другого і третього етапів. Важливо, щоб протягом перерви не стимулювалися ланцюжки пам'яті, що формуються, тобто завдання під час перерви не повинні бути пов'язані з навчальним матеріалом. Це пов'язано з тим, що повторна стимуляція ланцюжка пам'яті показує її важливість, і допомагає мозку швидше її знайти, коли необхідна інформація з даного ланцюжка пам'яті. Тому, коли після перерви викладач повертається до закріплення навчального матеріалу, студенти краще його запам'ятовують.

Отже, «навчання з перервами» допомагає студентам як запам'ятовувати нову інформацію, так і закріплювати навчальний матеріал.

На нашу думку, ефективним під час викладання іноземної мови професійного спрямування є один із методів мовленнєвого підходу – **метод візуального мислення** (з англ. Visual Thinking Strategies), що був розроблений педагогом Ф. Єнавіне та психологом А. Хаузенем, і який базується на тому, що навчання, як у дітей, починається з природної здатності спостерігати, використовуючи уяву. Так, викладач, звертаючи увагу студентів до запропонованого на слайді зображення, ставить відкриті запитання типу: Що відбувається на зображенні? Що навело Вас на таку думку? Що ще ми можемо побачити? Обґрунтуйте Вашу відповідь тощо. Студенти розмірковують та дають відповіді. Сам процес обговорення зображення здатний розвивати критичне мислення, іноземне усне і писемне мовлення, впевненість, співпрацю, а також візуальну грамотність.

Протягом процесу вирішення поставленої викладачем проблеми, студенти, наприклад, розглядаючи зображення або дивлячись навчальний відеоматеріал, намагаються презентувати свої ідеї та думки, уважно прислухаючись до думок своїх однокурсників.

Завданням викладача є ретельний відбір зображень або відео, керування дискусією, аналіз проблематики з різних сторін (соціальної, економічної,

культурної, екологічної, моральної тощо), звернення уваги студентів на ключові моменти та основну ідею.

Інший сучасний підхід, який наразі використовується в Одеському національному економічному університеті, під назвою «**гнучкі п'ятниці**» (з англ. flexible Fridays) полягає у тому, що протягом навчання визначається день, у який студенти вивчають тему або підрозділ, який вони не закріпили або ж мають труднощі у виконанні певного завдання. Деякі студенти повторюють, деякі вивчають та консультуються з викладачем, що є зручним для засвоєння певної частини навчального курсу. Так само, вони не витрачають багато часу на виконання незрозумілого або складного завдання вдома. Такий підхід до навчання дає змогу студентам усвідомити ключові поняття з теми, закріпити матеріал, розширити свої знання з теми. Зазначимо, що близько 25% від загального часу заняття витрачається викладачем на організаційний момент, інші види діяльності, пояснення домашнього завдання, що впливає на якість та об'єм засвоєного матеріалу.

Використання такого підходу під час навчання іноземної мови професійного спрямування, на нашу думку, дає змогу більш поглиблено вивчити тему, розширити словниковий запас студентів економічною та фаховою лексикою, поспілкуватися іноземною мовою, і, що також є дуже важливим сьогодні, розвивати навички самонавчання у студентів.

Нарешті, інший підхід до навчання у вищій школі, що має назву «**навчання на місці**» (з англ. place-based learning), полягає в тому, що викладачі та студенти беруть участь у вирішенні проблем громади. Такий підхід відрізняється від традиційного аудиторного навчання тим, що першочерговим джерелом навчання є місцева історія, культура, економіка, література та мистецтво, що і є *місцем* навчання. Метою даного підходу є навчити студентів, перш за все, не національним чи глобальним темам та проблемам, а ознайомити їх з актуальними місцевими проблемами та питаннями, тому що, на думку розробників методу, студенти повинні дізнатися спочатку про оточуюче середовище якомога більше й отримати базові знання з історії, економіки, культури тощо, а потім вивчати

ширші аспекти і дисципліни. Іноді такий підхід ще називають «навчання послугам та залучення до громадського життя» (з англ. Service Learning and Community Engagement). Одним з яскравих прикладів такого підходу до навчання є чотирирічна мандрівна школа «Мисли глобально» (Think Global School), студенти якої кожен семестр навчаються у новій країні та поглиблюють свої знання з різних дисциплін [6].

У межах нашого університету такий підхід реалізовується завдяки проведенню занять у формі екскурсій під час вивчення теми «Економіка Одеського регіону (The Economy of Odessa Region)», лекцій із запрошенням громадських діячів та експертів з певного профілю, створення мультимедійних презентацій з соціально-економічних та культурологічних тем тощо.

Таким чином, викладання і навчання за своєю суттю можуть стати спонтанними, а навчальне середовище вийти за межі класу до реального професійного, перейти від колаборативного навчання, результатом якого є унікальні відносини, що розвиваються поза аудиторією, до поглибленого навчання, яке вимагає застосування отриманих знань на практиці і надихає студентів до ретельнішого вивчення своєї спеціальності. Такий підхід також дасть змогу сформувати у студентів навички критичного мислення, вирішення проблем, співпраці, лідерські якості та почуття соціальної відповідальності.

Відтак, викладання іноземної мови професійного спрямування завдяки даному підходу може реалізовуватись шляхом: 1) професійно-орієнтованих подорожей студентів, а також зустрічей з громадськими діячами та фахівцями з економіки, бізнесменами тощо; 2) залучення студентів та викладачів до громадського життя; 3) навчання за кордоном (Study Abroad), що дає змогу студентам брати участь у різних короткострокових та довгострокових програмах, що підвищить мотивацію до вивчення не лише іноземної мови, а й інших дисциплін; розширити свій кругозір, усвідомити сучасні світові соціально-економічні проблеми, виклики та зміни; 4) використання новітніх технологій навчання (додатків на мобільні телефони, соціальних мереж, блогів тощо).

Можемо дійти висновку, що залучення студентів до реальної професійної діяльності (економічної, ділової, соціальної тощо) замість використання традиційних методів навчання дає змогу студентам усвідомити необхідність отримання знань з тих чи інших дисциплін, використати засвоєні знання та вміння на практиці, більш поглиблено вивчити інші теми, мати сформовані навички командної роботи та самонавчання, зрозуміти необхідність навчання поза університетом відвідуванням професійних семінарів, тренінгів, курсів тощо.

На жаль, сучасний навчальний процес, який характеризується домінуванням кількості (тобто об'ємом навчального матеріалу) над методом та якістю навчання, зводиться до того, що зміст навчання або методи не підлягають критиці або заміні за проханням студентів, знання передаються без критичного осмислення і креативного підходу, навчання нагадує метод повторення та імітації без стимулювання власної ініціативи, думки студента і нехтуванням його психологічного стану. Тому, серед трьох основних елементів освіти – викладач, студент, навчальний план – викладач відіграє найголовнішу роль через те, що здатний викликати інтерес у студента до навчання, використовуючи будь-який підхід або метод.

Отже, сьогодні спостерігається більша студентська мобільність, межі авторитету викладача руйнуються, а задоволення від навчання стає вагомішим за оцінки. Тому, використання сучасних підходів до навчання іноземної мови дасть змогу зробити довгострокове навчання улюбленим для студентів, стимулювати навчання незалежно від наявності викладача, навчити критично та креативно мислити, розвинути самовпевненість у студентів та бажання навчатися, працювати та правильно інвестувати власні сили у навчання. Нові підходи і методи навчання закликають покращити якість навчання, залучити студентів в освітній процес, тому що інновації означають прогрес та розвиток.

Література:

1. Коваленко Ю. В. Ефективність сучасних підходів у процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ. – 2010. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/1_KAND_2010/Pedagogica/5_57388.doc.htm

2. Al Ibrahim, Ibrahim Abderrazaq. Education in the Age of Globalization: Educational Basics to Interact with Life Process. – Education 140. – Hamdan, Mohammed Zayd, 2002. – p.139.
3. Kelley P. Making Minds: What's wrong with education - and what should we do about it? – Routledge, 2008. – 200 pp.
4. Myers J. Cooperative Learning / John Myers. – Vol. 11. – #4. – 1991. – Режим доступу: <http://www.londonmet.ac.uk/deliberations/collaborative-learning/panitz-paper.cfm>
5. Srinivas H. Collaborative Learning. Collaborative Learning Structures and Techniques / H. Srinivas. – Texas : Teaching Resource Center. – Режим доступу : <http://www.gdrc.org/kmgmt/c-learn/methods.html>
6. <http://thinkglobalschool.org/>

У статті розглядаються сучасні підходи до навчання іноземної мови професійного спрямування. Виділено основні проблеми навчання іноземної мови професійного спрямування в умовах реформування системи вищої освіти. Визначено поняття підходу, розглянуто різні класифікації підходів та особливості їх використання у процесі навчання іноземної мови. Автор пропонує декілька сучасних підходів до викладання іноземної мови у немовному вузі. Особливу увагу приділено поєднанню традиційних та сучасних підходів із засобами ІКТ.

У статті розрізнено поняття кооперативного та колаборативного навчання, надано дефініцію колаборативного навчання іноземної мови. Серед форм і методів колаборативного навчання іноземній мові виділені такі як співбесіда, круглий стіл, фокус-список, анкетування й опитувальники, парне анотування статті, рольова гра, вирішення проблемних ситуацій, метод Jigsaw (головоломка) та ін.

Використання сучасних підходів таких як метод візуального мислення, «навчання з перервами», «гнучкі п'ятниці» та «навчання на місці» у процесі навчання іноземної мови професійного спрямування дає змогу зробити довгострокове навчання цікавим, творчим, стимулювати студентів до

самонавчання, навчити критично й креативно мислити, розвивати самовпевненість. Автор пропонує декілька шляхів викладання іноземної мови професійного спрямування, у тому числі завдяки міждисциплінарному підходу.

MODERN APPROACHES TO TEACHING A PROFESSIONALLY-ORIENTED FOREIGN LANGUAGE

The article highlights modern approaches to teaching a professionally-oriented foreign language. The main problems of teaching a professionally-oriented foreign language in the process of reforming the system of higher education are outlined. The notion of “approach” has been distinguished, different classifications of approaches and the ways of their use in the process of teaching a foreign language have been considered. The author offers some modern approaches to teaching a foreign language in a non-linguistic university. The combination of conventional approaches and modern Information and Communication Technologies has been analyzed.

The difference between cooperative and collaborative teaching has been distinguished in the article. Among the forms and methods of collaborative teaching of a foreign language an interview, a round table, a focus list, questionnaires, a role-play, Jigsaw, etc. have been pointed out.

The use of modern approaches to teaching a professionally-oriented foreign language such as Visual Thinking Strategies, Space Learning, flexible Fridays and place-based learning will make a sustainable learning interesting, creative, it will stimulate students to self-study, and will develop critical and creative thinking as well as self-confidence. The author offers some ways to teaching a professionally-oriented foreign language as well as the use of a multidisciplinary approach.

Ключові слова: підхід, навчальне середовище, колаборативне навчання, професійне спрямування, мультимедійні технології, інновації, командна робота, самонавчання

Keywords: approach, learning environment, collaborative learning, professionally-oriented, multimedia technologies, innovations, teamwork, self-education